

United States foreign policy in Africa

Tahmores Gholami*

PhD in International Relations from Allameh Tabataba'i University and
researcher at the Institute for Technology Studies

Abstract

The United States of America has always tried to play a role in different regions of the world due to the international position it gained after the Second World War and especially after the collapse of the Soviet Union. Although the importance of those regions in American grand strategies has never been the same. The question that the upcoming article intends to examine and answer is what is the form, nature and type of America's interaction with the African continent and what principles and foundations does it follow. The hypothesis that is examined in response to this question using the analytical-historical method is that the United States is moving away from value-based foreign policy and a broad definition of the war against terrorism, towards foreign policy Based on security and strategic requirements, it has moved to countries located or close to the western and eastern coastal border of the African continent.

Introduction

Basically, the sphere of power of each country defines and determines the sphere and field of action of each country's foreign policy. Countries that are regional in terms of their power inevitably have a regional scope of foreign policy. In contrast, countries that have the capacity of global power have a global scope of foreign policy. On this basis, it should be said that the United States, due to its superior position in the hierarchy of global power, has a global scope of foreign policy, and therefore it implements and carries out its policies in all regions of the world. In fact, the opportunities arising from the end of World War II on the one hand and the opportunities arising from the collapse of the Soviet Union in 1991 on the other hand have provided the United States with the opportunity to define the global scope as its interests and to try to have a political, military, and economic presence in all regions of the world.

Of course, this does not mean that all regions of the world are equally important in US foreign policy. Affected by time and space variables, the importance of different regions of the world in US foreign policy changed. For example, during the Cold War, Western Europe was much more important in US foreign policy than Africa. In another example, East and South Asia have now become more important in US foreign

* Email: tahmoresgholami@gmail.com

policy due to the competition between China and the US.

Accordingly, the African continent has also always been a focus of American foreign policy. Although the history of American engagement with Africa dates back to the time of slavery, it was not until 1958 that the US State Department established a separate regional office for Africa. In the mid-1970s, Africa attracted relatively more attention (but not necessarily more resources) from US policymakers as US and Soviet struggles for political influence across the global South intensified. In the 1990s, due to the attention of American foreign policy to the spread of values such as democracy and freedom, American attention to Africa increased. Now, based on this historical context, the fundamental question that arises is what is American foreign policy towards Africa in the current situation? What parameters and components influence it? In other words, what is the distinctive characteristic of American foreign policy in Africa and its reasons?

The hypothesis that is examined and tested in response to this question is that American foreign policy, influenced by the need to reduce the country's costs in light of the inevitable competition with China, has distanced itself from the policy of promoting democratic values in Africa and has adopted a policy based on security-strategic requirements in countries located on or near the coastline of the African continent.

In this regard, in the first step, a theoretical framework is discussed that shows the importance of strategic regions in geostrategic competitions between great powers. In the second step, the history of US-African relations is briefly examined to reveal the two elements of "continuity" and "change" in US policies towards Africa. In the third step, concrete and concrete examples of the security and strategic imperatives-based view of US foreign policy in Africa and its reasons are examined. Finally, conclusions and evaluation of the discussions are presented.

Methodology

This article uses a historical method to explain the process of change, evolution, and the way the United States views the African continent with an analytical approach. In fact, the author seeks to explain the whys and hows of American foreign policy in Africa with a historical-analytical perspective.

Result and discussion

The findings of this study are indicative of the fact that only the mainly coastal regions of Africa, which are adjacent to important regions and places, are a priority for the United States, and not the entire African continent.

Conclusion

US foreign policy in Africa was based on a constant conflict and tension between an interest-based or a value-based foreign policy. With the emergence of China as a great power rival to the US, this time a different triad faced US foreign policy in Africa: simultaneously promoting democracy, combating violent extremism, and engaging in great power competition. The US resolved this triad by abandoning the policy of promoting democracy; limiting the fight against terrorism to groups that sought to

create direct or indirect threats to US interests; and focusing on East Asia and containing China.

In this regard, strategic priorities elsewhere have diverted Washington's attention from Africa, and as a result, the United States has had minimal political and economic engagement with Africa compared to a country like China. The United States only established the United States Africa Command in 2007, and its focus is not on influence and presence everywhere in Africa but rather on providing security at strategic points on Africa's east and west coasts. This strategy is such that the United States welcomes increased Russian spending on stabilizing the internal layers in central Africa.

The United States continues to enjoy a favorable reputation in many African countries and cities, especially compared to global rivals such as Russia and China, but Washington is aware that promoting democratic values in Africa or engaging in Africa's political and economic instability is not in its strategic interests. The strategic interests of the United States are to compete successfully with China, one of the requirements of which is to reduce US foreign spending.

Keywords: Africa, Coastal Strip, Terrorism, Security, Strategy

سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا در آفریقا

طهمورث غلامی^۱

دکتری روابط بین الملل از دانشگاه علامه طباطبائی و پژوهشگر پژوهشکده مطالعات فناوری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۶/۳۱

چکیده

ایالات متحده آمریکا به واسطه جایگاه بین‌المللی که پس از جنگ جهانی دوم و به‌ویژه پس از فروپاشی شوروی کسب کرد، همواره تلاش کرده که در مناطق مختلف دنیا به ایفای نقش بپردازد. اگرچه اهمیت آن مناطق در راهبردهای کلان آمریکا، هیچ‌گاه یکسان نبوده است. سؤالی که مقاله پیش‌رو قصد بررسی و پاسخ به آن را دارد این است که شکل، ماهیت و نوع مواجهه آمریکا با قاره آفریقا چگونه است و از چه اصول و مبانی پیروی می‌کند. فرضیه‌ای که در پاسخ به این سؤال با بهره‌گیری از روش تحلیلی-تاریخی مورد بررسی قرار می‌گیرد این است که ایالات متحده با فاصله‌گرفتن از سیاست خارجی مبتنی بر ارزش و تعریف گسترده از مبارزه با تروریسم، به سمت سیاست خارجی مبتنی بر الزامات امنیتی و استراتژیک در کشورهای واقع یا نزدیک به نوار ساحلی غربی و شرقی قاره آفریقا حرکت کرده است.

کلیدواژه‌ها: آفریقا، نوار ساحلی، تروریسم، امنیت، استراتژی.

مقدمه

اساساً دایره قدرت هر کشوری دایره و عرصه عمل سیاست خارجی هر کشوری را تعریف و تعیین می‌کند. کشورهایی که از حیث شاخصه‌های قدرت منطقه‌ای هستند به‌ناچار دامنه سیاست خارجی آنها نیز منطقه‌ای است. در مقابل کشورهایی که از ظرفیت قدرت جهانی برخوردار هستند، عرصه کنش سیاست خارجی آنها نیز جهانی است. بر این مبنا باید گفت ایالات متحده به خاطر جایگاه برتری که در سلسله مراتب قدرت جهانی

¹ Email: tahmoresgholami@gmail.com

دارد دامنه سیاست خارجی آن جهانی است و به این خاطر در تمامی مناطق دنیا به اعمال و اجرای سیاست‌های خود می‌پردازد. در واقع فرصت‌های ناشی از پایان جنگ جهانی دوم از یک‌سو و فرصت‌های نشئت‌گرفته از فروپاشی شوروی در ۱۹۹۱ از سوی دیگر این فرصت را در اختیار آمریکا قرار داده که گستره جهانی را منافع خود تعریف کند و تلاش کند که در تمامی مناطق دنیا حضور سیاسی، نظامی و اقتصادی داشته‌باشد. البته این بدان معنی نیست که اهمیت همه مناطق دنیا در سیاست خارجی آمریکا به یک اندازه است. متأثر از متغیرهای زمانی و مکانی، اهمیت مناطق مختلف دنیا در سیاست خارجی آمریکا تغییر می‌کرد. برای مثال، در مقطع جنگ سرد، منطقه اروپای غربی اهمیتی به مراتب بیشتر از آفریقا در سیاست خارجی آمریکا داشت. در مثالی دیگر، به خاطر رقابت موجود بین چین-آمریکا، شرق و جنوب آسیا هم‌اکنون اهمیت بیشتری در سیاست خارجی آمریکا پیدا کرده است.

براین اساس باید گفت؛ که قاره آفریقا نیز همواره مورد توجه سیاست خارجی آمریکا بوده است. هرچند سابقه ارتباط آمریکا با آفریقا به دوران سیاه برده‌داری بر می‌گردد اما تنها در سال ۱۹۵۸ بود که وزارت امور خارجه ایالات متحده یک دفتر منطقه‌ای جداگانه برای آفریقا تأسیس کرد. در اواسط دهه ۱۹۷۰، آفریقا توجه نسبتاً بیشتری را از سوی سیاست‌گذاران ایالات متحده (اما نه لزوماً منابع بیشتر) جلب کرد، زیرا مبارزات ایالات متحده و شوروی برای نفوذ سیاسی در سراسر جنوب جهانی تشدید شده بود. در دهه ۱۹۹۰ به دلیل توجه سیاست خارجی آمریکا به گسترش ارزش‌هایی چون دموکراسی و آزادی، توجه آمریکا به آفریقا بیشتر شد. حال بر مبنای این نگاه تاریخی، سؤال اساسی که مطرح می‌شود این است که سیاست خارجی آمریکا در شرایط فعلی نسبت به آفریقا چگونه است؟ از چه پارامترها و مؤلفه‌های تأثیر می‌پذیرد؟ به عبارت دیگر، مشخصه بارز سیاست خارجی آمریکا در آفریقا و دلایل آن چیست؟ فرضیه‌ای که در پاسخ به این سؤال مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرد این است که سیاست خارجی آمریکا متأثر از ضرورت کاهش هزینه‌های این کشور در پرتو رقابت اجتناب‌ناپذیر با چین، از سیاست ترویج ارزش‌های دموکراتیک در آفریقا فاصله گرفته و سیاستی مبتنی بر الزامات امنیتی-استراتژیک در کشورهای واقع یا نزدیک به نوار ساحلی قاره آفریقا در پیش گرفته است. در این راستا، در گام نخست به چارچوب نظری پرداخته می‌شود که اهمیت مناطق

استراتژیک را در رقابت‌های ژئواستراتژیک بین قدرت‌های بزرگ را نشان می‌دهد. در گام دوم به صورت مختصر پیشینه روابط آمریکا و قاره آفریقا مورد بررسی قرار می‌گیرد تا دو عنصر «تداوم» و «تغییر» در سیاست‌های آمریکا در مواجهه با آفریقا نمایان شود. در گام سوم، شاخه‌های عینی و ملموس نگاه مبتنی بر الزامات امنیتی و استراتژیک در سیاست خارجی آمریکا در آفریقا و دلایل آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. در پایان نیز نتیجه‌گیری و ارزیابی مباحث ارائه می‌شود.

روش تحقیق

این مقاله با بهره‌گیری از روش تاریخی، روند تغییر، تحول و نوع نگاه ایالات متحده به قاره آفریقا، با رویکردی تحلیلی تبیین می‌کند. در واقع، نگارنده با نگاهی تاریخی-تحلیلی به دنبال تبیین علی‌چرایی و چگونگی سیاست خارجی آمریکا در آفریقا است.

چارچوب نظری: مناطق و رقابت‌های ژئواستراتژیک

از زمان پیدایش دولت‌های مدرن و به دنبال آن شکل‌گیری نظام بین‌الملل، همواره رقابت قدرت‌های بزرگ برای کسب جایگاه برتر یا حفظ جایگاه فعلی در جریان بوده‌است. در واقع نظام بین‌الملل همانند یک شرکت سهامی است که قدرت‌های بزرگ تلاش می‌کنند درصد بیشتری از سهام آن را صاحب شوند. مزیت کسب سهام بیشتر این است که قدرت‌های بزرگ به متولیان نظام بین‌الملل تبدیل می‌شوند و از این طریق نقش اساسی را در طراحی قوانین سیستم و قواعد بازی دارند. بر این اساس سه نوع متفاوت از نظام بین‌الملل بر حسب ایفای نقش قدرت‌های بزرگ وجود دارد؛

گاهی در نظام بین‌الملل بیش از دو قدرت بزرگ وجود دارد و نظام بین‌الملل چند قطبی را شکل می‌دهند. در این رابطه می‌توان قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم را مثال زد. گاهی صرفاً دو قدرت بزرگ به رقابت می‌پردازند و همانند دوران جنگ سرد نظام دوقطبی را شکل می‌دهند. مورد آخر زمانی است که صرفاً یک قدرت بزرگ وجود دارد و نظام تک‌قطبی همانند مقطع کوتاهی پس از جنگ سرد با محوریت آمریکا شکل می‌گیرد. در تمامی اشکال یاد شده از نظام بین‌الملل یک وجه مشترک وجود دارد و آن عنصر رقابت

در مناطق مختلف است که گاهی تشدید می‌شود و گاهی ضعیف می‌شود. البته هنگام تشدید رقابت‌ها، همه مناطق و همه کشورهای واقع در آن مناطق به یک اندازه اهمیت ندارند. مثلاً در دوران جنگ سرد، اهمیت خرده منطقه خلیج فارس بیش از خرده منطقه شامات در منطقه بزرگ‌تر خاورمیانه بود. این بدان معنی است که هنگام تشدید رقابت‌ها، قدرت‌های بزرگ تلاش می‌کنند صرفاً در نقاط مهم و استراتژیک حضور داشته باشند.

از آنجایی که ایالات متحده پس از جنگ سرد به یک ابرقدرت تبدیل شد، بسیاری از نظریه پردازان روابط بین‌الملل مانند کنت والتز، جان مرشایمر، هانتینگتون و... معتقد بودند که شکل‌گیری بلوک‌ها یا قدرت‌های رقیب مقابل آمریکا اجتناب‌ناپذیر است. هانتینگتون شکل-گیری ائتلاف ضد قطب را پدیده‌ای طبیعی دانست (۱۳۱: Buzan, ۲۰۱۰). این بدان معنی است که کشورهای ممکن است تلاش کنند جایگاه ایالات متحده را از آن خود بکنند. در این صورت طبیعی است که ایالات متحده آمریکا برای حفظ جایگاه خود تلاش کند.

در زمانی که رقابت قدرت‌های بزرگ برای کسب جایگاه آمریکا صرفاً در حد نظریه بود، ایالات متحده با فراق بال به دنبال ترویج نظم لیبرال موردنظر خود بود. اما وقتی که از ۲۰۱۰ به بعد، ظهور چین به یک تهدید جدی برای جایگاه ایالات متحده تبدیل شد، تلاش آمریکا برای حفظ جایگاه خود آغاز شد. باراک اوباما با اعلام سیاست «چرخش به شرق» آغازگر این راه بود. ایالات متحده برای حفظ جایگاه خود و عقب‌راندن قدرت‌های رقیب اقداماتی انجام داده که پیش‌تر قدرت‌های مشابه در گذشته انجام داده‌اند.

رابرت گیلپین استاد سیاست بین‌الملل در این باره معتقد است که در مقطعی هزینه‌های حفظ ثبات در نظام بین‌الملل برای قدرت بزرگ و برتر بیشتر می‌شود. این هزینه‌ها چنان زیاد است که با مخالفت داخلی مردم قدرت برتر مواجه می‌شود. در واقع افزایش هزینه‌ها در بیرون و نارضایتی در داخل دو عاملی است که قدرت برتر را تحت فشار قرار می‌دهد. در این شرایط، قدرت برتر برای حفظ جایگاه، از یک سو تعهدات خارجی پرهزینه خود را کاهش می‌دهد و از سوی دیگر وارد اتحادهای راهبردی با برخی دولت‌ها می‌شود (۴۰-۴۱: Griffiths and others, ۲۰۱۴). کاهش هزینه‌های خارجی بدین معنی است که دیگر قدرت بزرگ حاضر نیست کالاهای عمومی مانند امنیت را به صورت رایگان برای دیگران تأمین کند. از طرفی اتحادهای راهبردی نیز بدین معنی است که قدرت برتر صرفاً با دولت‌هایی وارد اتحاد راهبردی خواهد شد که بتوانند بر معادلات قدرت تأثیر

بگذارند.

بر این مبنا، باید گفت؛ ایالات متحده با خروج از افغانستان و عراق، کاهش حضور نظامی در خاورمیانه و آفریقا و فشار بر اعضای ناتو به منظور افزایش بودجه دفاعی خود به دنبال کاهش هزینه‌های خارجی خود است. همچنین این کشور برای موفقیت در رقابت با چین، از میان گستره وسیع شرکای خود دست به انتخاب زده و کشورهای خاصی را جهت داشتن اتحاد راهبردی انتخاب کرده است. چارچوب نظری یاد شده، به ما کمک می‌کند که تشخیص دهیم چرا ایالات متحده حضور سیاسی-اقتصادی خود را در آفریقا کاهش داده، ترویج ارزش‌ها را کنار گذاشته و صرفاً حضور نظامی در نقاط محدودی در سواحل شرقی و غربی آفریقا را در دستورکار خود قرار داده است. اصل رقابت با چین خارج از بحث این نوشتار است.

یافته‌ها و نتایج تحقیق

یافته‌های این تحقیق که در ادامه خواهد آمد گویای این واقعیت است که صرفاً مناطق عمدتاً ساحلی آفریقا که در مجاورت مناطق و مکان‌های مهم قرار دارند، برای ایالات متحده در اولویت قرار دارند.

پیشینه تاریخی روابط آمریکا - آفریقا؛ تغییر و تداوم

سابقه روابط آمریکا - آفریقا به دوران تاریک برده‌داری بر می‌گردد. با این حال روابط رسمی - سیاسی آمریکا با کشورهای واقع در قاره آفریقا به دوران پس از جنگ جهانی دوم و آغاز موج استعماردایی بر می‌گردد. روابط آمریکا با آفریقا را می‌توان در سه مقطع زمانی متفاوت بررسی کرد:

روابط آمریکا و آفریقا در دوران جنگ سرد

هرچند آمریکا به خاطر تاریخ برده‌داری، تجربه مثبتی نزد آفریقایی‌ها ندارد اما این کشور به دلیل نداشتن سابقه استعماری در آفریقا، در مقایسه با کشورهای اروپایی شرایط بهتری داشت. با این حال این وضعیت به معنی امکان داشتن روابط مناسب با قاره سیاه نبود.

وقتی که جامعه سیاه آمریکا هنوز به عنوان شهروند در آمریکا پذیرفته نشده بودند، انتظار داشتن روابط مناسب آمریکا با آفریقا بیهوده بود.

در دهه ۱۹۵۰ بود که در آمریکا گام‌هایی برای داشتن روابط با آفریقا برداشته شد. بدین معنی که پس از اینکه ریچارد نیکسون، معاون رئیس جمهور آیزنهاور یک تور ۲۲ روزه به آفریقا انجام داد، به رئیس جمهور پیشنهاد کرد که «دفتر و بروکراسی مختص قاره آفریقا» در وزارت خارجه تأسیس شود. با این حال، از آنجایی که بعد از جنگ جهانی دوم موجی از ملی‌گرایی در ضدیت با استعمار اروپایی، قاره آفریقا را در نوردید، آمریکا به عنوان یک کشور غربی که سابقه به بردگی کشیدن سیاه‌پوستان آفریقایی را داشت، چندان مورد اعتماد کشورهای آفریقایی نبود. در مقطع دهه ۱۹۵۰ میلادی، ایالات متحده خود حقوق سیاه‌پوستان کشور خود را کامل به رسمیت نشناخته بود. به این خاطر در این دوران، شوروی با تکیه بر شعار مبارزه با استعمار و آزادی ملت‌ها، از شانس بیشتری برای نفوذ در آفریقا برخوردار بود (Cameron, ۲۰۲۲: ۱). در نهایت در سال ۱۹۵۸، دفتر یادشده در وزارت خارجه آمریکا تأسیس شد.

آنچه که سبب شد آیزنهاور و نیکسون توجه کمی به آفریقا داشته باشند، رقابت آمریکا-شوروی در سطح کلان نظام بین‌الملل بود. در طول جنگ سرد، مانند سایر مناطق، سیاست ایالات متحده در آفریقا بر رقابت با شوروی متمرکز بود (یعنی مهار نفوذ شوروی و ایدئولوژی کمونیسم). ترس از تجاوز و نفوذ شوروی، سبب مداخلات مقطعی آمریکا در آفریقا شد. با این حال، توجه آمریکا در دوران جنگ سرد به آفریقا چندان برجسته نبود و در اولویت این کشور قرار نداشت. در مواردی که نیروی نظامی شوروی در کشورهای مانند موزامبیک یا گابن مستقر می‌شدند و یا کشورهای آفریقایی طرفدار شوروی با کشوری دیگر وارد منازعه می‌شدند، کمی از حساسیت آمریکا برانگیخته می‌شد و سپس آن حساسیت فروکش می‌کرد.

برای مثال، پس از حمایت شوروی و کوبا از نیروهای چپ در جنگ داخلی آنگولا، واشنگتن از اتحادیه ملی دست راستی برای استقلال کامل شورشیان آنگولا حمایت کرد. به همین ترتیب، پس از حمایت اتحاد جماهیر شوروی از اتیوپی در جنگ اوگاندا در سال‌های ۱۹۷۷-۱۹۷۸، ایالات متحده از فرصت استفاده کرد و سومالی را به عنوان متحد به دست آورد. در دوران جنگ سرد، تنها کشور آفریقایی که از دهه ۱۹۸۰ مورد توجه

ویژه آمریکا قرار گرفت، کشور مصر بود. مصر تنها کشور آفریقایی بود که از دهه ۱۹۸۰ تحت نظارت مرکز فرماندهی ایالات متحده معروف به سستکام قرار گرفت که خود خاورمیانه بزرگ را پوشش می دهد (Janardhan, ۲۰۲۳: ۱). با این حال تأثیر این حوادث کوتاه بود و در بیشتر دوران جنگ سرد سیاست آمریکا در قبال شوروی با بی-تفاوتی همراه بود.

در کنار الزام بیرونی ناشی از رقابت شوروی-آمریکا، یک عامل دیگر نیز وجود داشت که برخی از محافل فکری-سیاسی آمریکا را به داشتن روابط با آفریقا تشویق می کرد. آن عامل به شرایط داخلی آمریکا بر می گشت. بدین معنی که به موازات اهمیت یافتن جامعه سیاه پوست در داخل آمریکا، در پرتو مبارزات مدنی افرادی مانند مارتین لوتر کینگ، توجه برخی سیاستگذاران آمریکایی به قاره آفریقا در دهه ۱۹۶۰ و بعد از آن بیشتر شد. در واقع پذیرش بیشتر جامعه سیاهان آمریکا در داخل این کشور به معنی به رسمیت شناختن اشتراکات فرهنگی و تاریخی بخشی از جامعه آمریکا با آفریقا بود. از طرفی فراتر از این موضوع دولت آمریکا نمی توانست بازار گسترده آفریقا، رأی زیاد کشورهای آفریقایی در سازمان ملل، موقعیت ژئوپلیتیکی آفریقا در مناطقی مانند تنگه دماغه امید در آفریقای جنوبی و تنگه باب المندب در شاخ آفریقا را نادیده بگیرد (Cameron, ۲۰۲۲: ۱). با این حال فشارهای داخلی آمریکا از یک سو و نیز الزامات ناشی از رقابت با شوروی در سطح کلان نظام بین الملل، سبب نشد که قاره آفریقا به یک اولویت مهم در سیاست آمریکا در دوران جنگ سرد تبدیل شود.

روابط آمریکا و آفریقا پس از فروپاشی شوروی

با فروپاشی شوروی از یک سو آمریکا به قدرت برتر نظام بین الملل تبدیل شد و ارزش های لیبرال - دموکراسی این کشور در رقابتی طولانی بر کمونیسم پیروز شده بودند و از سوی دیگر بسیاری از نظام های سیاسی آفریقایی که وابسته به کمک های شوروی بودند، حمایت های شوروی را از دست دادند. لذا با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان رقابت قدرت های بزرگ جنگ سرد، ایالات متحده تلاش های خود را برای ترویج دموکراسی و حل برخی منازعات در آفریقا آغاز کرد که از آن جمله کمک به پایان دادن

نظام آپارتاید در آفریقای جنوبی یا مداخلات نظامی در سودان و سومالی بود. در این راستا، دولت کلیتون در سال ۱۹۹۴ «دفتر ابتکارات انتقال آژانس توسعه بین المللی ایالات متحده» را با مأموریت حمایت از صلح و دموکراسی در آنگولا و جاهای دیگر ایجاد کرد. در سال ۱۹۹۸، رئیس‌جمهور بیل کلیتون اولین رئیس‌جمهور ایالات متحده پس از کارتر شد که به آفریقا سفر کرد تا تعهد ایالات متحده برای رشد و توسعه دموکراسی در آفریقا را نشان دهد. البته آمریکا در مداخلات بشردوستانه در سومالی شکست خورد و در جریان نسل‌کشی رواندا منفعل شد. همچنین بودجه کمک آمریکا در دهه ۱۹۹۰ به آفریقا کاهش پیدا کرد (Janardhan, ۲۰۲۳: ۱). با این حال موفقیت‌هایی نیز وجود داشت که در قرن بیست‌ویکم خود را نشان داد.

روابط آمریکا و آفریقا در دو دهه نخست قرن بیست‌ویکم

گسترش موج جهانی‌شدن و دموکراسی که مورد حمایت ایدئولوژیک آمریکا قرار داشت، سبب تحولات مهمی در آفریقا شد. برای مدتی به نظر می‌رسید که آفریقا بعد از جنگ سرد به نمایشی برای پیشرفت جهانی «اجتناب ناپذیر» آزادی تبدیل شده‌است. در دو دهه اول پس از جنگ سرد، بسیاری از کشورهای آفریقایی درگیر موج سوم دموکراسی شدند. از سال ۱۹۷۵ تا ۲۰۱۴، تعداد کشورهای آفریقایی که دموکراتیک شدند از کشورهای خودکامه فراتر رفت. در نتیجه، سهم کشورهای آفریقایی که دارای نظام‌های استبدادی بودند از بیش از ۶۰ درصد در سال ۱۹۸۸ به ۱۱ درصد در سال ۲۰۰۷ کاهش پیدا کردند. همچنین در حالی که در سال ۱۹۸۸، صرفاً کمتر از ۴ درصد از کشورهای آفریقایی می‌توانستند ادعا کنند که دموکراسی هستند، این میزان تقریباً به ۴۰ درصد در سال ۲۰۱۶ رسید. (Chain and Bartos, ۲۰۲۴: ۱) روند دموکراتیک‌شدن کشورهای اروپایی تقریباً تا سال ۲۰۱۷ ادامه داشت اما این روند با چالش و در مواردی با شکست مواجه شد. دلیل اصلی این امر متوقف‌شدن سیاست مبتنی بر ترویج ارزش‌های دموکراتیک و توقف کمک‌های آن بود. دولت جرج بوش که از سال ۲۰۰۰، در مخالفت با پروژه ملت‌سازی و دموکراسی‌سازی دولت کلیتون به قدرت رسید، با حادثه تروریستی ۱۱ سپتامبر مواجه شد. این حادثه سبب شد که جنگ با تروریسم را در اولویت قرار دهد و با برجسته‌کردن

اولویت امنیت، حمایت از دولت‌ها و سیاستمداران مقتدر را در دستورکار قرار دهد. به این خاطر موج حمایت از دموکراسی در دولت بوش رنگ باخت و در دولت‌های بعدی آمریکا نیز تداوم یافت.

بر اساس یک پروژه مطالعاتی صورت گرفته در کشور سوئد، دموکراسی در آفریقا بیش از هر منطقه دیگری از سال ۲۰۲۰ آسیب دید. سهم کشورهای خودکامه در آفریقا از کمتر از ۵ درصد در سال ۲۰۰۸ به بیش از ۳۰ درصد در سال ۲۰۲۰ افزایش یافت، در حالی که سهم کشورهای دموکراتیک از ۲۰ درصد در سال ۲۰۱۴ به ۷ درصد در سال ۲۰۲۰ کاهش یافت. از سال ۲۰۲۰، ما شاهد کاهش قابل توجهی از دموکراسی‌های انتخاباتی و جایگزینی آن با نظام‌های سیاسی خودکامه پیشین بوده‌ایم. طبق گفته‌های خانه آزادی^۱، یک گروه غیرانتفاعی مستقر در واشنگتن، تا سال ۲۰۲۳، نیمی از جمعیت این قاره تحت حکومت استبدادی زندگی و تنها ۷ درصد در کشورهای «آزاد» زندگی می‌کردند (Freedom in the World, ۲۰۲۴:۱).

در واقع، از سال ۲۰۲۰، آفریقا بیش از هر منطقه دیگری در جهان شاهد ناآرامی‌های سیاسی، افراط‌گرایی خشونت‌آمیز بوده‌است. موجی از کودتا سراسر ساحل و غرب آفریقا را در بر گرفت و اقتدارگرایان را در بسیاری از کشورها دوباره در قدرت قرار داد. این وضعیت را آنتونیو گوترش، دبیرکل سازمان ملل متحد «اپیدمی» کودتا خواند. در مواجهه با این اپیدمی، ایالات متحده، متحدان غربی و شرکای منطقه‌ای آن تقریباً منفعلانه اقدام کردند (Chain and Bartos, ۲۰۲۴:۱). کشورهای غربی هیچ نگرانی بابت وقوع کودتاها که بعضاً از حمایت روسیه برخوردار است، نشان نداند. ممکن است این انفعال برای آنها برخی پیامدهای ژئوپلیتیکی و امنیتی در پی داشته‌باشد اما خود گویایی کاهش اهمیت آفریقا در اولویت‌های آمریکا است.

لذا به نظر می‌رسد سال‌ها کار مبارزه با تروریسم در این قاره، همراه با مشارکت‌های راهبردی و روابط ایجادشده در طی دهه‌ها تعامل در حال تحول، به دلیل شیوع کودتا و تمایل کمتر رهبران دولت‌های اروپایی برای میزبانی از نیروهای ضد تروریسم غربی و نیز کاهش تمایل کشورهای غربی و آمریکا برای سرمایه‌گذاری در آفریقا در عرصه‌های

^۱ . Freedom House

سیاسی - اقتصادی رو به پایان است و صرفاً برخی روابط نظامی - امنیتی پابرجاست که در بخش بعدی به آن پرداخته می‌شود.

تجزیه و تحلیل

پس از شرح تاریخی - تحلیلی نوع نگاه ایالات متحده و نشان‌دادن بی‌تفاوت بودن آمریکا به بخش عمده آفریقا و حتی مداخله رقبای بزرگی چون چین و روسیه در آفریقا، در بخش بعدی با تجزیه و تحلیل داده‌ها به چرایی این موضوع پرداخته می‌شود.

سایه الزامات امنیتی و استراتژیکی بر سیاست آمریکا در آفریقا

ایالات متحده در دوران جنگ سرد اولویت چندانی برای آفریقا در راهبردهای کلان خود قائل نبود. در دوره پس از جنگ سرد حمایت از دموکراسی و توسعه در آفریقا را در پیش گرفت. اما حوادثی مانند ۱۱ سپتامبر، بالا بودن هزینه‌های دموکراسی، پر هزینه‌شدن جنگ - های افغانستان و عراق و مخالفت‌های داخلی آمریکا با ایفای نقش پلیس جهانی توسط آمریکا و سرانجام ظهور چین به‌عنوان یک رقیب در حال ظهور سبب شد که آمریکا برنامه ترویج ارزش‌ها و توسعه در آفریقا را در یک نگاه بدبینانه کنار بگذارد و در یک نگاه خوش‌بینانه کم‌رنگ کند و در عوض صرفاً پیگیر منافع امنیتی و استراتژیک خود باشد. در ادامه و در بخش نخست با رویکردی سلبی نشان داده می‌شود که چگونه ترویج ارزش‌ها و برنامه‌های اقتصادی در سیاست آفریقایی آمریکا کم‌رنگ شده است. سپس در بخش دوم، شاخصه‌های ملموس غلبه نگاه امنیتی - استراتژیکی آمریکا در سیاست آفریقایی این کشور نشان داده می‌شود.

عبور ایالات متحده از ترویج ارزش‌های دموکراتیک و برنامه توسعه

چند دلیل و شاخصه عمده وجود دارد که نشان می‌دهد آمریکا دیگر علاقه‌ای به ترویج ارزش‌های خود و مراقبت از آنها و نیز برنامه‌های توسعه در آفریقا را ندارد که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

اول اینکه، همانگونه که در بالا اشاره شده آمریکا در مواجهه با اپیدمی کودتاها و بازگشت نظام‌های اقتدارگرا در آفریقا عملاً منفعل عمل کرده است. این انفعال سبب عقب‌نشینی

ارزش‌های دموکراتیک در بافت و ساختار بسیاری از نظام‌های سیاسی آفریقایی شده است. برای مثال می‌توان موضوع کودتا در سودان و نوع مواجه آمریکا با آن را مثال زد.

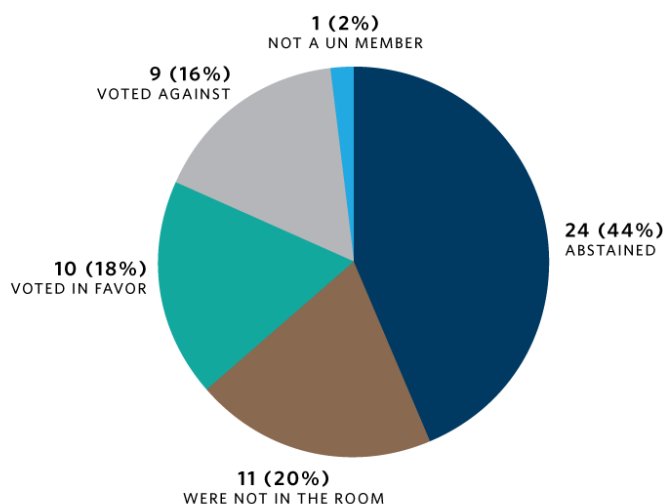
در ۲۵ اکتبر ۲۰۲۱، ارتش سودان به رهبری ژنرال عبدالفتاح البرهان در یک کودتای نظامی به فرایند انتقال بین‌المللی تحت رهبری غیرنظامیان کشور پایان داد. این در حالی است که آمریکا خود را حامی آن فرایند می‌داند از زمان وقوع کودتا، سرویس‌های امنیتی به طور روشمند در حال بازسازی دولت امنیتی هستند که در زمان عمرالبشیر حاکم بود. اعلام حکومت نظامی، آزار و اذیت، دستگیری خودسرانه سیاستمداران اپوزیسیون و کشته‌شدن نزدیک به صدها معترض پیشرو حامی دموکراسی پس از کودتا، تنها اولین نشانه‌هایی بود که نشان می‌داد ارتش در حال بازیابی قدرت و بازگشت به رژیم قبلی برای حفظ قدرت از طریق ترس است. به گفته دفتر سازمان ملل متحد در سودان، بیش از ۴۰۰,۰۰۰ تنها در دارفور از خشونت گریختند. آمریکا و متحدان غربی آن، این وضعیت را کاملاً نادیده گرفته‌اند و واشنگتن صرفاً اقدام به برخی تحریم‌های محدود اما بی‌تأثیر کرده است (Cameron, ۲۰۲۲:۱). در واقع آمریکا نسبت به تمامی کودتاهای رخ داده در آفریقا موضع مشابه گرفته و حتی اهمیتی نداده است که کودتاهایی مانند کودتای مالی، نیجر و... از حمایت روسیه برخوردار است.

دومین نشانه مهم، کاهش حضور سیاسی آمریکا در آفریقا است. بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶، بیش از ۳۲۰ سفارت خارجی در سرتاسر آفریقا افتتاح شد که بخشی از آن شامل نمایندگی‌های دیپلماتیک از کویت، قطر، عربستان سعودی، ترکیه و امارات بود. در سال ۲۰۱۹، هند اعلام کرد که ۱۸ دفتر مأموریتی جدید در آفریقا افتتاح خواهد کرد. این در حالی است که در این مدت، ایالات متحده نه تنها حضور دیپلماتیک خود در آفریقا را گسترش نداد بلکه سفارت‌های ایالات متحده در آفریقا احتمالاً به دلیل مشغله‌های نظامی و دیپلماتیک واشنگتن در جاهای دیگر، با کمبود کارکنان مواجه شد (Konte, ۲۰۲۱:۱). در سفارتخانه‌های ایالات متحده در غنا، نیجریه و کنیا، زمان انتظار برای گرفتن وقت ملاقات برای ویزایی که سازمان‌های جامعه مدنی ایالات متحده به دنبال تقویت آن هستند، می‌تواند بیش از دو سال طول بکشد.

این وضعیت بدان معنی است که مبنای سیاست خارجی ایالات متحده بر تحولات آفریقا متمرکز نیست و حضور کشورهایی چون چین، روسیه و هند نیز آمریکا را تشویق نکرده

که به آفریقا توجه بیشتری بکند. امروزه چین، هند و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی) نفوذ خود را در سراسر این قاره افزایش می‌دهند. در این راستا یکی از نشانگان کاهش حضور سیاسی آمریکا در آفریقا، رأی کشورهای آفریقایی در مجمع عمومی سازمان ملل است. برای مثال، می‌توان در شکل زیر به رأی کشورهای آفریقایی به طرح تعلیق عضویت روسیه در شورای حقوق بشر سازمان ملل توجه کرد که مورد حمایت آمریکا بود.

African Countries' Votes on Russia's Suspension From the UN Human Rights Council, April 2022

SOURCE: Adapted from Development Reimagined, "How Have African Countries Voted on Russia and Ukraine at the United Nations?", <https://developmentreimagined.com/2022/04/08/africanvotesonukraine/>.

شکل شماره (۱): میزان رأی کشورهای آفریقایی درباره تعلیق عضویت روسیه از شورای حقوق بشر سازمان ملل

تصویر فوق نشان می‌دهد که صرفاً ۱۰ درصد کشورهای آفریقایی به طرحی رأی مثبت دادند که مورد حمایت آمریکا بود.

نشانگان سوم به بی‌توجهی یا کم‌توجهی آمریکا به بازار اقتصادی آفریقا بر می‌گردد. روشن است وقتی که حضور سیاسی آمریکا در آفریقا کم‌رنگ و یا در حال کاهش است، نمی‌توان انتظار حضور و نفوذ اقتصادی آمریکا را در این قاره داشت. آمارها نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۳۰، حدود ۲۰ درصد از جمعیت جهان در آفریقا زندگی خواهند کرد که تا سال

۲۰۵۰ به ۲۵ درصد افزایش خواهد یافت. پیش‌بینی می‌شود تولید ناخالص داخلی آفریقا که در حال حاضر حدود ۳ تریلیون دلار است، تا سال ۲۰۵۰ به میزان قابل توجهی افزایش یابد. این وضعیت سبب توجه کشورهای خلیج فارس و همچنین چین و هند به آفریقا شده است. چین، هند، عربستان سعودی و امارات در حال حاضر از تأثیرگذارترین شرکا در آفریقا هستند. در سال ۲۰۲۱، تجارت چین با آفریقا بالغ بر ۲۵۴ میلیارد دلار (نزدیک به ۱۰ درصد از کل تولید ناخالص داخلی آفریقا) بود. تجارت هند با آفریقا تقریباً ۹۰ میلیارد دلار است (به‌عنوان یک بلوک، اتحادیه اروپا با ۳۰۰ میلیارد دلار بزرگترین شریک تجاری آفریقا در آن سال بود). این در حالی است که تجارت ایالات متحده و آفریقا از ۱۴۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۸ به ۶۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ کاهش یافت (Konte, ۲۰۲۱:۱). این وضعیت سبب شد که در اجلاس سران ایالات متحده و آفریقا در واشنگتن، دیپلمات‌های آفریقایی درخواست کنند که مسائل اقتصادی در اولویت باشد. نشانگان فوق‌گویی این واقعیت است که منفعت آمریکا اساساً در پیگیری ارزش‌های دموکراتیک، حضور سیاسی در همه کشورهای آفریقای نیست و در مقایسه با رقیبی چون چین، حضور بسیار کمتری در بازار اقتصادی آفریقا دارد. این وضعیت به معنی رهاکردن آفریقا در سیاست آمریکا نیست. آمریکا با نگاه امنیتی - استراتژیک، به برخی کشورها و خرده مناطق در آفریقا توجه ویژه‌ای دارد که در بخش بعدی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نگاه امنیتی - استراتژیکی به مناطق محدودی از آفریقا

ایالات متحده آمریکا نشان داده است که کلیت آفریقا و تمامی کشورهای واقع در این قاره ارزشی برابر برای راهبردهای کلان این کشور ندارند و صرفاً برخی کشورها و خرده مناطق آفریقا هستند که مورد توجه آمریکا می‌باشند. در واقع نگاهی به تحولات آفریقا نشان می‌دهد که این قاره توجه و منابع مورد نیاز برای مدیریت تحولات سیاسی و امنیتی از سوی ایالات متحده را دریافت نکرده است. زیرا کلیت قاره آفریقا هرگز از نظر استراتژیک برای آمریکا مهم تلقی نشده است. در مقطع جنگ سرد صرفاً شمال آفریقا، و به‌طور خاص، مصر بود که بالاترین اولویت را به خود اختصاص داد؛ آن هم به این دلیل که شمال آفریقا صرفاً در ارتباط با خاورمیانه از نظر استراتژیک مهم تلقی می‌شد. به‌نظر می‌رسد که در سال‌های اولیه سده بیست‌ویکم، آمریکا به این ارزیابی رسیده است که شاید

سیاست ایالات متحده برای ترویج حکومت دموکراتیک در آفریقا بهترین راه برای پیشبرد هدف واشنگتن نباشد.

در واقع ایالات متحده آمریکا، دو منفعت مهم امنیتی و استراتژیک در برخی نقاط آفریقا برای خود تعریف کرده است. منفعت امنیتی به مقابله با خطرانی چون افراط‌گرایی و تروریسم اشاره دارد که می‌تواند منبع تهدید برای آمریکا باشد و منفعت استراتژیک به حضور نظامی آمریکا در نقاط استراتژیک آفریقا مانند شاخ آفریقا، شمال آفریقا، غرب و جنوب آفریقا اشاره دارد که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

الف) منافع امنیتی آمریکا در قاره آفریقا

منافع امنیتی آمریکا در آفریقا محدود بوده و پس از حوادث یازده سپتامبر برجسته شد. پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، سیاست ایالات متحده در آفریقا به‌طور فزاینده‌ای بر ضد تروریسم متمرکز شد و آفریقا به یکی از صحنه‌های جنگ علیه تروریسم تبدیل شد. در سال ۲۰۰۲، ایالات متحده اولین و تنها پایگاه نظامی دائمی خود را در آفریقا به نام کمپ لمونیر در جیبوتی تأسیس کرد. در سال ۲۰۰۷، با تکیه بر برنامه‌های موجود منطقه‌ای ضد تروریسم، آمریکا، «فرماندهی آفریقایی ایالات متحده»^۱ موسوم به آفریکام را ایجاد کرد، که پس از تأسیس فرماندهی مرکزی (سنتکام) در دهه ۱۹۸۰، اولین فرماندهی بود. آفریکام، یکی از یازده فرماندهی یکپارچه رزمی وزارت دفاع ایالات متحده آمریکا است که مسئولیت روابط نظامی آمریکا با کشورهای آفریقایی (به جز مصر که تابع سنتکام است) را دارد. مقر این فرماندهی در کشور آلمان است.

با توجه به حضور گروه‌های تروریستی و افراطی در شمال آفریقا، دولت بوش همچنین کمک‌های اقتصادی ایالات متحده به کشورهای جنوب صحرای آفریقا را از ۲.۲۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۱ به ۷.۶ میلیارد دلار تا سال ۲۰۰۸ افزایش داد تا با گروه‌های افراطی مانند الشباب مبارزه شود. با این حال، دولت بوش که عمدتاً مشغول جنگ‌های تحت رهبری ایالات متحده در عراق و افغانستان بود، برای مداخله مستقیم در درگیری‌های آفریقا، از جمله در دارفور و جمهوری دموکراتیک کنگو، ترجیح داد به صلح‌بانان سازمان ملل اجازه رهبری را بدهد. با وجود این، روند افزایش حضور نظامی ایالات متحده در

^۱ . United States Africa Command

آفریقا در دوره بوش ادامه یافت که در افزایش تعداد نیروها و مستشاران، وضعیت توافقات نیروها و پایگاه‌های موقت منعکس شد (Janardhan, ۲۰۲۳:۱). با این حال، پیشرفت کمی در مقابله با افراط‌گرایی خشونت‌آمیز حاصل شد، زیرا تعمیق درگیری نظامی در آفریقا با سرمایه‌گذاری در دیپلماسی، توسعه یا ترویج دموکراسی مطابقت نداشت.

طبق ادعای مرکز مطالعات استراتژیک آفریقا وزارت دفاع آمریکا، در سال ۲۰۲۰، تقریباً ۲۵ گروه اسلام‌گرای فعال در آفریقا فعالیت می‌کردند که این رقم در سال ۲۰۱۰ تنها پنج گروه بوده که خود جهشی ۴۰۰ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین، فعالیت‌های شبه‌نظامیان اسلام‌گرا در سال ۲۰۱۹، به سطوح بی‌سابقه‌ای رسیده است. در این سال، ۳۴۷۱ رویداد خشونت‌آمیز مرتبط با این گروه‌ها گزارش شد که افزایش ۱۱۰۵ درصدی نسبت به سال ۲۰۰۹ را نشان می‌دهد. در واکنش، عملیات‌های نظامی آمریکا نیز افزایش پیدا کرده است (Tures, ۲۰۲۰:۱). با این حال، با روی کار آمدن باراک اوباما و فروکش کردن تب مبارزه با تروریسم، میزان کمک‌ها نیز کاهش یافت. اوباما تلاش کرد تا فشارهای مالی را برطرف کند و در عین حال آسیا را به اولویت استراتژیک ایالات متحده تبدیل کند. اوباما تعریف جنگ علیه تروریسم را بسیار محدود کرد. بدین معنی که جنگ علیه تروریسم صرفاً شامل گروه‌هایی می‌شد که به دنبال تهدید مستقیم یا غیرمستقیم منافع آمریکا بودند.

امروزه همچون افغانستان، آمریکا منافع امنیتی خود در آفریقا را در پرتو مبارزه با تروریسم و افراط‌گرایی به صورت محدود و موقتی و با انجام حملات محدود نظامی پیگیری می‌کند. در واقع آمریکا دیگر مانند دوران بوش به دنبال لشکرکشی برای مبارزه با تروریسم نیست، بلکه از طریق همکاری با دستگاه‌های اطلاعاتی و نظامی آفریقایی، با مبارزه با آن دسته از تهدیدهای تروریستی می‌پردازد که ممکن است منبع تهدید برای ایالات متحده باشد. این نوع از پیگیری منافع امنیتی امروز در افغانستان تحت حکومت طالبان وجود دارد.

به این خاطر است که امروزه ایالات متحده با رؤسای نهادهای امنیتی آفریقایی بسیار بیشتر از کشوری مانند چین تعامل دارد. ایالات متحده تعامل با فرماندهان ارتش آفریقا را برای تحقق اهداف مرتبط با امنیت (و سایر اهداف) در اولویت قرار داده است در واقع، ایالات

متحده روابط قوی‌ای با رؤسای امنیتی فعلی و سابق آفریقا ایجاد کرده تا براساس دهه‌ها تعامل شخصی، طیف کاملی از اهداف ایالات متحده مانند مبارزه با افراط‌گرایی و جرایم سازمان‌یافته را دنبال کند (Devermont and Harris, ۲۰۲۱:۱). این رویه و رویکرد برای آمریکا کم‌هزینه اما پرفایده است.

ب) منافع استراتژیک آمریکا در قاره آفریقا

اشاره شد که صرفاً در سال ۲۰۰۷ بود که آمریکا «فرماندهی آفریقایی ایالات متحده» را تأسیس کرد این در حالی است که سنتکام در دهه ۱۹۸۰ برای خاورمیانه تأسیس شد. این فرماندهی نظامی هم کمک می‌کند منافع امنیتی آمریکا که شرح آن رفت تأمین شود و هم منافع استراتژیک آمریکا در پرتو حضور نظامی در مناطق استراتژیک آفریقا محقق گردد. ایالات متحده آمریکا ۲۹ پایگاه نظامی آفریقا دارد. طبق اسناد نظامی آمریکا که توسط پایگاه خبری اینترسپت، منتشر شده، بعد از ۱۱ سپتامبر، ارتش ایالات متحده شبکه گسترده‌ای از پایگاه‌های نظامی را در بیش از ۱۵ کشور آفریقایی ایجاد کرده‌است. بر اساس آنچه که سایت آفریکام اعلام کرده، ایالات متحده در آفریقا دارای پایگاه‌های نظامی دائم و موقت است. پایگاه‌های دائم به منظور ارائه دسترسی و استفاده استراتژیک برای حمایت از منافع امنیتی ایالات متحده در آینده قابل پیش‌بینی می‌باشد و پایگاه‌های موقت به‌عنوان مکان‌های اضطراری شناخته می‌شوند که برای پشتیبانی و حفظ عملیات در طول حوادث احتمالی یا سایر عملیات‌ها، ایجاد می‌گردند. طبق اسناد منتشر شده در سال ۲۰۱۹، آمریکا با ۲۹ پایگاه نظامی در ۱۵ کشور، بالاترین غلظت حضور نظامی آن در کشورهای ساحلی غرب آفریقا و همچنین شاخ آفریقا در شرق، می‌باشد. اسناد منتشر شده نشان می‌دهد که آفریکام، به‌طور فعال به دنبال افزایش حضور نظامی در آفریقا است (Tures, ۲۰۲۰:۱).

در واقع، پایگاه‌های نظامی آمریکا در کشورهای جیبوتی (دو پایگاه نظامی دائمی)، اوگاندا، کنیا (دو پایگاه نظامی دائمی)، گابن، جزیره سنت هلنا (جزیره اسنشن)، غنا، بورکینافاسو، سنگال، نیجر (دو پایگاه نظامی دائمی)، چاد می‌باشد. در واقع آمریکا ۱۳ پایگاه نظامی دائمی در ۱۰ کشور آفریقایی، عمدتاً در شرق و غرب قاره دارد. علاوه بر این، آمریکا دارای پایگاه‌های نظامی موقت در کشورهای چون تونس، نیجر (۴ پایگاه)، مالی، کامرون (۲ پایگاه)، لیبی (۲ پایگاه)، سومالی (۵ پایگاه) می‌باشد که پراکندگی جغرافیایی آن گویای

تمرکز بر شرق و غرب قاره و تا حدودی شمال آفریقا (تونس و لیبی) می‌باشد. این توجه و تمرکز بر غرب و شرق آفریقا در نگاه سیاسی مقامات آمریکا مشهود است. برای مثال، برخلاف غرب و شرق آفریقا در نوار ساحلی، توجه و تعهدات ایالات متحده در جنوب صحرای آفریقا همواره در حال کاهش بوده‌است. تنها شش رئیس‌جمهور ایالات متحده از زمان جنگ جهانی دوم به کشورهای جنوب صحرای آفریقا سفر کرده‌اند که آخرین، باراک اوباما در سال ۲۰۱۵ بوده است.

اهمیت دسترسی به پایگاه‌های نظامی آمریکا در آفریقا سبب شده که واشنگتن چشم خود را بر روی نقض حقوق بشر و آنچه که ارزش‌های آمریکایی خوانده می‌شود، بسته شود. برای مثال، نیجر که میزبان ۲ پایگاه نظامی دائمی و ۴ پایگاه موقت است، گویای این واقعیت است که ایالات متحده با اولویت دادن به منافع استراتژیک به تضاد میان ترویج ارزش‌ها یا منافع ملی پایان داده است. این ادعا حتی درباره نیجریه نیز که وضعیت مناسبی در حوزه حقوق بشر ندارد، صادق است. در جریان واگذاری هواپیماهای جنگی سوپر توکانو ای ۲۹، در اوت ۲۰۲۱، ژنرال جف هاریگیان، فرمانده نیروی هوایی ایالات متحده در اروپا و نیروی هوایی آفریقا، گفت: «نیروی هوایی نیجریه یکی از شرکای کلیدی ما است که نقش مهمی در پیشبرد امنیت و ثبات منطقه ایفا می‌کند. این هواپیما به نیروی هوایی نیجریه در مبارزه با سازمان‌های افراطی غربی کمک خواهد کرد» (U.S. Mission Nigeria, ۲۰۲۱:۱).

حضور پایگاه‌های نظامی آمریکا در غرب و شرق آفریقا به این کشور امکان کنترل مناطق استراتژیک را داده است. ایالات متحده با حضور در شرق آفریقا و کشوری چون جیبوتی و سومالی، نفوذ نظامی و استراتژیک خود بر باب‌المنذب و دریای سرخ را تثبیت کرده‌است. همچنین حضور نظامی در غرب آفریقا نیز تسلط آمریکا بر اقیانوس اطلس را امکان‌پذیر کرده است. چون ناتو و متحدان اروپایی بر دریای مدیترانه و در مجاورت شمال آفریقا، تسلط دارند، ایالات متحده به این منطقه کمتر توجه کرده است. موقعیت‌یابی نظامی ایالات متحده در آفریقا، توان رقابت این کشور با قدرت‌های بزرگ مانند چین و روسیه را امکان‌پذیر کرده است. در واقع، مقامات سیاست خارجی ایالات متحده به ندرت با نگرانی‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی مشروع سیاست‌گذاران آفریقایی همدلی می‌کنند (Zainab, ۲۰۲۲:۱) مگر اینکه تأمین‌کننده منافع استراتژیک ایالات متحده باشد.

در واقع، در آفریقا، ایالات متحده تلاش کرده است تا به وضوح منافع استراتژیک خود را فراتر از وسواس در مورد ثبات رژیم‌های سیاسی غیرمردمی و از دست دادن حمایت مردم، تعریف کند. امروزه، همانند دوران جنگ سرد، ایالات متحده همچنان بر روی مردان قدرتمند به عنوان چراغ‌های ثبات در آفریقا شرط‌بندی می‌کند. منتقدان معتقدند که حمایت ایالات متحده از رهبران قدیمی و غیردموکراتیک در کشورهایمانند چاد، گابن و کامرون، نتیجه معکوس دارد. این امر در درازمدت به بی‌ثباتی دامن می‌زند (Nzuki and Dizolele, ۲۰۲۲:۱). با این حال، آمریکا برای حفظ پایگاه‌های نظامی خود در مناطق حساس آفریقا نشان داده که حاضر است رویه‌های غیر دموکراتیک را بپذیرد.

پس از اینکه دو متحد کلیدی آمریکا یعنی چاد و نیجر دچار کودتا شدند و از نیروهای روسی استقبال کردند ژنرال مایکل لنگلی، فرمانده آفریکام، در مصاحبه‌ای با آسوشیتدپرس به شدت از استراتژی مبارزه با تروریسم این کشور در قاره آفریقا دفاع کرد و متعهد شد علیرغم موجی از انتقادات و تمایل کشورهای آفریقایی به سمت درخواست کمک امنیتی از روسیه به جای آمریکا، به کمک‌های مبارزه با تروریسم ادامه دهد. وی موجی از اطلاعات نادرست روسیه را عامل احساسات ضد ایالات متحده در مناطق ناآرام دانست و اعلام کرد استراتژی دیرینه آمریکا ثبات در سراسر ساحل و منطقه نیمه‌خشک جنوب صحرا است که می‌تواند آن را محقق کند (Pbs, ۲۰۲۴:۱).

لازم به ذکر است، دلیل اصلی روی گردانی شماری از کشورهای آفریقایی از غرب، به افزایش خشونت‌های ناشی از فعالیت گروه‌های تروریستی بر می‌گردد. نظامیان این کشورها معتقدند که آمریکا در مهار خشونت‌ها موفق نبوده است. از سال ۲۰۲۰، افسران نظامی که از عملکرد دولت خود در زمینه جلوگیری از خشونت ناامید شده بودند، دولت‌های منتخب دموکراتیک را در سراسر منطقه سرنگون کردند. پس از آن، کشورهایمانند مالی، بورکینافاسو و نیجر شروع به فاصله گرفتن از قدرت‌های غربی و تعمیق مشارکت با روسیه کردند. در نوامبر ۲۰۲۳، در شمال مالی، سربازان همراه با پیمانکار نظامی روسی واگنر، قلمروهایی را که شورشیان در دهه گذشته کنترل کرده بودند، پس گرفتند. حکومت نظامی حاکم بر بورکینافاسو نیز در سال ۲۰۲۳، نیروهای فرانسوی را برکنار کرد و برای حمایت امنیتی به روسیه و واگنر متوسل شد.

در واکنش به این تحولات فرمانده آفریکام اعلام کرد: «ارتش به جای تحمیل ایده‌های

خود، از کشورهای آفریقایی به روشی که آنها مناسب می‌بینند حمایت می‌کند». این ژنرال آمریکایی معتقد است که حکومت نظامیان قادر به مقابله با تروریسم و تضمین ثبات در بلندمدت نیست. پس از تحولات یاد شده، ۱۰۰۰ نیروی نظامی آمریکا از نیجر و ۱۰۰ نیروی نظامی آمریکا از چاد خارج شدند. لازم به ذکر است که نیجر بزرگترین پایگاه هواپیماهای بدون سرنشین تجسسی قاره آفریقا را در خود جای داده است. مقامات نظامی آمریکا تاکنون اعلام نکرده‌اند که آیا قصد جابجایی پایگاه‌های نظامی خود در کشورهای دچار کودتا دارند یا خیر. لنگلی اعلام کرده «به‌طور فزاینده‌ای نگران افراط‌گرایی خشونت‌آمیز در کشورهای امتداد خط ساحلی اقیانوس اطلس است. آمریکا می‌خواهند اطمینان حاصل کنند که می‌توانند تحولات مناطق مرزی خطرناک را زیر نظر داشته باشند. آنچه که ایالات متحده می‌خواهد، درخواست کشورهاست. ما چیزی را تجویز نمی‌کنیم» (Pbs, ۲۰۲۴:۱).

اینکه ایالات متحده از وقوع کودتاهای طرفدار روسیه در وسط آفریقا و در کشورهایی مانند نیجر و چاد نگران نیست و حتی اعلام می‌کند از روش حکومت آنها حمایت می‌کند، خود گویای این واقعیت است که مبارزه با خشونت و افراط‌گرایی تا زمانی در اولویت آمریکا قرار دارد که برای منافع آمریکا خطرناک باشد. در سخنان لنگلی به وضوح مشخص است که او صرفاً نگران وجود ناامنی در خط ساحلی غرب آفریقا در مجاورت اقیانوس اطلس است. در شرق آفریقا هم نگرانی اصلی آمریکا، ناامنی در دریای سرخ و تنگه باب‌المندب است. فراتر از این، خشونت، ناامنی، افراط‌گرایی در کشورهای درونی و دور از سواحل دریایی برای آمریکا اهمیت ندارد. در واقع، متأثر از تجربه افغانستان و عراق، آمریکا تعریف خود از مبارزه با تروریسم را بسیار محدود کرده‌است. در تعریف جدید قرار نیست همانند دوران بوش هرجایی که گروه‌های تروریستی وجود دارند آمریکا علیه آنها وارد جنگ شود، بلکه قرار است که آمریکا صرفاً علیه آن دسته از گروه‌های تروریستی وارد جنگ شود که به دنبال تهدید منافع آمریکا هستند. به این خاطر است که آمریکا افغانستان را رها می‌کند و از حضور روسیه در آفریقا استقبال می‌کند. لذا منفعت استراتژیک آمریکا در آفریقا صرفاً این است که شرق و غرب نوار ساحلی آفریقا را کنترل کند که تهدیدی علیه منافع آمریکا و جایگاه جهانی آن شکل نگیرد.

نتیجه گیری

سیاست خارجی ایالات متحده برای مدتی در آفریقا مبتنی بر یک تعارض و تنش مداوم بین سیاست خارجی مبتنی بر منافع یا مبتنی بر ارزش بود. با ظهور چین با عنوان یک قدرت بزرگ رقیب آمریکا، این بار سه‌گانه‌ای متفاوت در مواجهه با آفریقا پیش‌روی سیاست خارجی آمریکا قرار گرفت؛ ترویج همزمان دموکراسی، مبارزه با افراط‌گرایی خشونت‌آمیز، و درگیر شدن در رقابت قدرت‌های بزرگ. ایالات متحده این سه‌گانه را این گونه حل کرد که سیاست ترویج دموکراسی را رها کرد؛ مبارزه با تروریسم را صرفاً به مبارزه با گروه‌هایی محدود کرد که در پی خلق تهدید مستقیم و غیر مستقیم علیه منافع آمریکا بودند و تمرکز خود را بر شرق آسیا و مهار چین گذاشت. از این منظر، اولویت‌های استراتژیک در جاهای دیگر، توجه واشنگتن را از آفریقا دور کرده‌است و در نتیجه آمریکا در مقایسه با کشوری چون چین، کمترین تعامل سیاسی-اقتصادی با آفریقا را دارد. ایالات متحده صرفاً در سال ۲۰۰۷ فرماندهی آفریقایی ایالات متحده را تأسیس کرد و تمرکز این فرماندهی نه نفوذ و حضور در جای جای آفریقا بلکه صرفاً تأمین امنیت در نقاط استراتژیک آفریقا در سواحل شرقی و غربی است. این راهبرد چنان است که آمریکا از افزایش هزینه‌های روسیه برای ثبات‌سازی در لایه‌های درونی در مرکز آفریقا استقبال می‌کند. ایالات متحده همچنان از شهرت مطلوبی در بسیاری از کشورها و شهرهای آفریقایی، به‌ویژه در مقایسه با رقبای جهانی مثل روسیه و چین، برخوردار است اما واشنگتن به این نکته آگاه است که ترویج ارزش‌های دموکراتیک در آفریقا یا درگیر شدن در بی‌ثباتی‌های سیاسی-اقتصادی آفریقا، تأمین‌کننده منافع کلان و استراتژیک این کشور نیست. منفعت کلان و استراتژیک آمریکا داشتن یک رقابت موفق با چین است که یکی از لوازم آن کاهش هزینه‌های خارجی آمریکا است.

قدردانی

اینجانب مراتب قدردانی خود را از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه تربیت مدرس به واسطه حمایت‌های معنوی صورت گرفته در راستای انتشار مقاله اظهار می‌نماید.

تعارض منافع

این مقاله با هیچ اثر یا کار پژوهشی و مطالعاتی دیگری تضاد و تعارض منافع ندارد.

فهرست منابع

- Chin, John J. and Bartos, Haleigh (2024). Rethinking U.S. Africa Policy Amid Changing Geopolitical Realities, Texas national security review, available at: <https://tnsr.org/2024/05/rethinking-u-s-africa-policy-amid-changing-geopolitical-realities/>
- Freedom in the World 2024: Regional Trends and Threats to Freedom , freedom house, February 29, 2024, available at: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2024/mounting-damage-flawed-elections-and-armed-conflict/regional-trends>.
- Hudson, Cameron, (2022) the u.s. toolkit to address the military coup in sudan, csis, available at: <https://www.csis.org/analysis/us-toolkit-address-military-coup-sudan>
- Janardhan, Narayanappa (2023). Washington Should Reconsider Its Economic Gameplan in Africa, foreign policy, available at: <https://foreignpolicy.com/2023/05/04/us-africa-strategy-economy-trade-aid-gulf-china-india/>
- Judd Devermont, Marielle Harris, & Alison Albelda(2021) Personal Ties Measuring Chinese and U.S. Engagement with African Security Chiefs, AUGUST 2021, available at: <https://www.csis.org/analysis/personal-ties-measuring-chinese-and-us-engagement-african-security-chiefs>
- Konte Suleyman (2021). A Bolder Approach to U.S.-Africa Foreign Policy, A publication of the Center for African Studies, Howard University, available at: <https://cfas.howard.edu/articles/bolder-approach-us-africa-foreign-policy>
- Nzuki, Catherine and Phezo Dizolele, Mvemba (2022). The Potential and Limits of the New U.S. Strategy for Sub-Saharan Africa, csis, available at: <https://www.csis.org/analysis/potential-and-limits-new-us-strategy-sub-saharan-africa>
- Pbs, (2024). U.S. military defends Africa strategy in light of coups and a drift toward Russia, available at: <https://www.pbs.org/newshour/world/u-s-military-defends-africa-strategy-in-light-of-coups-and-a-drift-toward-russia>
- Tures, Nick(2020). Pentagon own map of u.s. bases in Arrica Contradicts its Claim of LIGHT Footprint, The Intercept, available at: <https://theintercept.com/2020/02/27/africa-us-military-bases-africom/>
- U.S. Mission Nigeria (2021), U.S.-Made A-29 SUPER TUCANO Aircraft Officially Inducted into Nigerian Air Force, available at: <https://ng.usembassy.gov/u-s-made-a-29-super-tucano-aircraft-officially-inducted-into-nigerian-air-force>
- Usman, Zainab (2022). The New U.S. Africa Strategy Breaks From the Status Quo— With Some Perplexing Stumbles, Carnegie endowment, available at: <https://carnegieendowment.org/posts/2022/08/the-new-us-africa-strategy-breaks-from-the-status-quowith-some-perplexing-stumbles?lang=en>
- Griffiths, Martin, Steven, Roach and Escat, Solomon. (2014). Fifty Key Thinkers in International Relations, [In Persian], taranslator, Taaieb, Alireza, Tehran, Nai publication.
- Buzan, Barry. (2010). The United States and the Great Powers, [In Persian], taranslator, Haidari, Abdolhamid, Tehran, Publications of the Institute for Strategic Studies.